

Velikonoční Sborové listy 2013

Českobratrská církev evangelická, sbor Mšeno u Mělníka

Jejich nepravosti vezme na sebe

Kdo uvěří naší zprávě? Nad kým se zjeví paže Hospodinova? Vyrostl před ním jako proutek, jak oddenek z vyprahlé země, neměl vzhled ani důstojnost. Viděli jsme ho, ale byl tak nevzhledný, že jsme po něm nedychtili. Byl v opovržení, kdekdo se ho zřekl, muž plný bolesti, zkoušený nemocemi, jako ten, před nímž si člověk zakryje tvář, tak opovržený, že jsme si ho nevážili... Ale Hospodinovou vůlí bylo zkušít ho nemocí, aby položil svůj život v oběť za vinu. Spatří potomstvo, bude dlouho živ a zdárně vykoná vůli Hospodinovu. Zbaven svého trápení spatří světlo světa, nasytí se dny. Tím, co zakusí, získá můj spravedlivý služebník spravedlnost mnohým; jejich nepravosti on na sebe vezme. (Izaiáš 53, 1-3, 10-119)

Velikonoce jsou svátky, kdy si připomínáme utrpení Ježíše Krista, ale také jeho vítězství nad smrtí, nad zlem, nad ďábelskými silami, které byl a je člověk schopen rozpoutat vůči svým bližním.

Často se ptáme či jsme sami tázáni, zda má smysl si to připomínat, zda si jenom něco nemalujeme pro falešnou útěchu. Není to jenom nějaké divadlo, nehrajeme si jenom na něco?

Odpovídám, že nikoliv. A nejen proto, že se ve Mšeně stále scházejí lidé - ať již v našem evangelickém sboru ve Mšeně, či v katolickém kostele sv. Martina - kteří tomu věří.

Je spousta lidí na světě, kteří navzdory zlu a násilí a nepoctivosti stále věří, že má smysl zápasit ve víře o lepší příští. A na této cestě mohou být posíleni slovy z výše citovaného Izaiášova proroctví o trpícím Služebníkovi, která neoddelitelně k Velikonocům patří. Muž, kterým všichni opovrhovali, plivali po něm, zřekli se ho. Muž trpící nemocemi. Obraz světa, do kterého přišel. A přece - byl nakonec zbaven svého trápení a spatřil světlo světa. Svým utrpením jakoby zástupně získal spravedlnost mnohým. Zní to naivně. Ale zde je nám předávána duchovní zkušenost Izraele, vyvoleného národa, který prošel mnohými zkouškami, ale Hospodin se k němu vždy nakonec přiznal.

V tradičním církevním pohledu z ukřižování Ježíše Krista byli obviněni a po staletí obviňováni Židé. Byl to nesmysl, vždyť Ježíš - trpící Služebník - sám byl Žid. Přeneslo se to přes staletí, takže tradiční nenávisť se vzepnula a v běsnícím antisemitismu opovrhla židovskými spoluobčany, kteří byli deportováni do koncentračních táborů a jako celek, celý národ, měli být zlikvidováni. V jistém slova smyslu se stali kolektivním trpícím Služebníkem. Naštěstí někteří přežili nebo se uchýlili do bezpečnějších končin.

Paměť a připomenutí zůstává. Temná noc opovržení. Po ní nastává rozbřesk, začátek nového života. Tím, že nezapomeneme a budeme si vděčně připomínat životy těch, kteří byli násilím vytrženi ze svého prostředí, dáváme novou šanci životu. I díky nim my můžeme žít. Oni byli ti, kteří „svým utrpením přinesli spravedlnost mnohým.“

Michal Šimek

Odhalení pamětní desky obětem holocaustu ze Mšena

Pokud vše půjde podle plánu, bude v červnu letošního roku odhalena na budově Masarykovy základní školy pamětní deska obětem holocaustu ze Mšena. Šlo celkem o 10 lidí, kteří byli před 70 lety ve Mšeně zadrženi a deportováni v lednu roku 1943 přes Mladou Boleslav do Terezína. Nikdo z nich nepřežil.

Duchovním otcem iniciativy k připomenutí těchto obětí byl kurátor evangelického sboru ve Mšeně Jan Kozlík. Nápad odhalit desku podpořilo staršovstvo sboru, které následně podalo návrh městskému zastupitelstvu ve Mšeně. Návrh byl schválen a bylo vybráno místo

umístění – levý pilíř u levého vchodu do Masarykovy základní školy ve Mšeně.

Město Mšeno vypsal a vyhlásilo soutěž na zhotovení desky. Kritéria pro zpracování soutěže po konzultaci se zástupci sboru a města vypracoval ředitel ZUŠ Mšeno Čeněk Hlavatý. Do soutěže se přihlásili dva uchazeči. Komise, jejímž členem byl i kurátor evangelického sboru Jan Kozlík, vybrala návrh Petra Císařovského a jeho spolupracovníků.

Ještě před vyhlášením vítěze soutěže město Mšeno na základě povolení Středočeského krajského úřadu vyhlásilo v pátek 1. března 2013 veřejnou sbírku na vytvoření, výrobu a instalaci pamětní desky obětem holocaustu. Ten, kdo chce přispět, může tak učinit buď

a) převodem na zvláštní bankovní účet zřízený k tomuto účelu u Komerční banky Mělník, č. ú. 107-4330990287/0100,

b) složením hotovosti do pokladny města,

c) složením hotovosti do pokladničky, která je umístěna v městské knihovně.

Evangelický sbor ve Mšeně jako iniciátor celé akce podporuje konání této sbírky.

Sbírka bude ukončena v sobotu 30. listopadu 2013.

Michal Šimek

Vzpomínky na faráře Jaroslava Vanču

V Adventních sborových listech jsme přinesli řadu vzpomínek na bývalého mšenského faráře, bratra Jaroslava Vanču, který zemřel 3. listopadu 2012. V tomto vydání sborových listů doplňujeme řadu vzpomínek o texty emeritního faráře a seniora Miroslava Frydrycha z Kolína a jednu vzpomínku člena mšenského sboru Jana Homuty.

Odešel strážce Moravské brány

Farář Jaroslav Vanča se přestěhoval s manželkou Vlastou z Kolína do Hranic v roce 1999. Hned jsme mu dali úkol, aby se spolu s farářem Jaroslavem Batlou (oba se narodili r. 1920) starali o Moravskou bránu. Dělali svou práci dobře, bránu otvírali a zavírali podle síly větru a podle potřeby. Jenže odešel J. Batla a Járu Vanču ta práce zmáhala. Třetího listopadu 2012 opustil Moravskou bránu i nás.

Jeho život byl tak jako tak spojen s branami. Rád slyšel se žalmistou slova: „Vcházejte do Hospodinových bran s díkyčiněním.“ Poslechl spolu s Jeremiášem výzvu: „Postav se v bráně domu Hospodinova a ohlašuj tam slovo toto.“

Jára Vanča zvěstoval slovo Hospodinovo, slovo pravdy, smíření, slovo pokoje a naděje, slovo, pod nímž často i klesal, ale zase znovu povstal k veliké radosti. Kázal to slovo v Jasenné na Valašsku po dvacet tři let až do roku 1968. Měli jsme ho tam rádi. Však obecní úřad v Jasenné vypravil na pohřeb do Hranic v pátek 9. listopadu autobus. Také Járovi přirostla Jasenná k srdci. Nosil v paměti jména členů sboru. Velice tesknil, když na jaře zemřel Jan Rokyta. S ním natáčel před lety pro rozhlasovou stanicí Vltava vzpomínky ze života. Kousek z té nahrávky o jasenském sboru zazněl i při pohřbu v kostele. Sestra farářka Pavlína Lukášová kázala o veliké naději vzkříšení a nového života.

Od roku 1968 do roku 1984 působil Jára Vanča ve Mšeně u Mělníka. Na odpočinek, do zaslouženého důchodu odešel i se svou manželkou Vlastou do Kolína. Ale na odpočinek? Hned v roce 1986 byl zvolen seniorátním vikářem Poděbradského seniorátu a působil v Libici u seniora Zdeňka Souška a od roku 1989 v Kolíně u seniora Miroslava Frydrycha až do 31. srpna 1995.

Jára Vanča se narodil 11. září 1920 v Teplicích. Rodina se po Mnichovu přestěhovala do Kolína, kde Jára maturoval. Protože vysoké školy byly zavřeny, studoval teologii v tajných seminářích při synodní radě v Praze. Jak nevzpomenout profesora J. B. Součka, který to studium organizoval. Studium bylo spojeno s prací diakona a potom vikáře v kolínském sboru. V Kolíně tedy Jára svou práci kazatele začínal, v Kolíně ji i končil.

Když jsme při pohřbu vycházeli z kostela a doprovázeli rakev k pohřebnímu vozu, rozklenula se nad Hranicemi, ba nad celou Moravskou bránou, veliká překrásná duha – obraz slávy Hospodinovy (Ezechiel 1,28). A snad jsme mohli i v srdci uslyšet tichý hlas: „Vejdiž v radost Pána svého.“

Miroslav Frydrych (psáno pro Evangelický týdeník Kostnické jiskry)

Za Jaroslavem Vančou

Mít dobrého přítele je veliký dar. Dobrý přítel je především ten, kdo má čas. Kdo má čas naslouchat, kdo má čas také říci dobré slovo

v pravý čas, kdo má čas říci vlídné, povzbudivé slovo. Měl jsem takového přítele, ba skoro se odvažují říci, že mám. Jaroslava Vanču. Potkali jsme se ponejprv někdy v roce 1948 za jeho působení v Jasenné. Můj tatínek byl tehdy kurátorem vsetínského seniorátu. Potom jsme se vídali, když byl ve Mšeně a já v Kolíně. Důležitou roli tu hrála Járova manželka Vlasta. Zvláště oceňuji, jak mne zastupoval v roce 1990 po celé čtyři měsíce v době mé nemoci.

Když byli Vančovi v Hranicích na Moravě, stával se jejich byt v Jaselské ulici s příznačnou pohostinností pravidelnou zastávkou při mých cestách na Valašsko. Právě zde jsme vedli dlouhé rozhovory nejen o minulosti, ale i o přítomnosti. Celá léta také spolu s Vlastou, potom i s dcerou Lýdinkou.

Nedávno jsem dostal dopis ze Vsetína od Evy Žárské. Píše: „Byla jsem překvapená a užaslá, když jsem jednou mohla slyšet přednášku bratra Vanči, žel jen krátce před tím, než odešel z Jasenné do Čech. Dnes bych už nedokázala říci téma jeho přednášky, jen to, jak jsem pozorně poslouchala, jak bez papíru přednášel s rukou v kapse něco, co by podle mého mínění obstálo i na Sorbonně. Nevím, jestli jsme si dovedli vážit toho, jak skvělé faráře jsme měli.“

Miroslav Frydrych (psáno jako vzpomínka pro Mšenský sborové listy po úmrtí J. Vanči)

Člověk musí hledět dopředu

Na faráře Jaroslava Vanču vzpomíná člen mšenského evangelického sboru Jan Homuta takto: „*Byl pečlivý v duchovní službě. Měl bezvadně připravená kázání, při kterých mluvil spatra. Vzpomínám, jak při kázání o Ježíšově zjevení učedníkům na cestě do Emauz poukázal na to, že člověk musí hledět dopředu a nenechat se vláčet minulostí.*

Když kázal na pohřbu mé maminky Marie, oslovil při výkladu Slova Božího nejen členy sboru, ale i ostatní. To byl jeho způsob i při jiných pohřbech. Jak jsem zaslechl – v té době jsem žil mimo Mšeno – znali ho i jiní lidé, nejen členové sboru.“

Michal Šimek

O kýči dle Hermanna Brocha

(přednáška na půdě evangelického sboru ve Mšeně dne 11.1.2013)

Dodnes, chce-li se kdo zabývat problémem kýče, nemůže se vyhnout tomuto rakouskému spisovateli a filosofickému esejistovi (1886 Vídeň – 1951 USA).

V dlouhé řadě prací na téma „kýč“ nenajdete snad jedinou, která by ho alespoň nezmínila. Ne snad proto, že byl první, kdo o kýči psal už v době mezi světovými válkami, ale zejména proto, že, po mém soudu jako první, podal i své pojetí vzniku a příčin tohoto fenoménu.

Mně však přišlo jako zvlášť hodné pozoru, že kýč hodnotí eticky jako zlo, dokonce jako radikální zlo (v tom ho už žádní další autoři nenásledují) a že jeho příčiny spatřuje v úpadku křesťanství (což je zvlášť pikantní proto, že Broch sám byl Žid).

Co se týče výrazu „kitsch“, se všichni shodují, že je to německé slovo a že vzniklo někdy kolem r. 1870 v Mnichově mezi obchodníky s levným uměním, ale z čeho vzniklo, o tom panují jen dohady. Výraz kitsch přejala do svých slovníků všechny evropské jazyky, neujala se ani žádná synonyma, u každého je patrné, že už míří jinam a to, co kýčem míníme, nevystihuje.

Společný termín tedy máme, horší je to s vymezením kýče jako pojmu. Všichni máme nějakou představu kýče (zřejmě proto, že nám už někdo o něčem řekl, že je to kýč), dokážeme si i přiznat, že něco je kýč, třebaže jsme to předtím považovali za umění, když nás o tom odborný kritik přesvědčí, když ale má tentýž kritik odpovědět na otázku „co je to kýč?“, pak nám v nejlepším případě podá některé charakteristické rysy kýče, které nám jednak svou obecností moc nepomohou, ale hlavně i tyto rysy hned lze zpochybnit.

Tak např. i náš největší současný znalec, který přednáší estetiku na filosofické fakultě, Tomáš Kulka, stanovuje 3 podmínky ke vzniku kýče: 1) *Kýč zobrazuje témata, která jsou všeobecně považována za krásná, nebo která mají silný emocionální náboj.* 2) *Téma zobrazované kýčem musí být okamžitě identifikovatelné.* 3) *Kýč substantivně neobohacuje asociace spojené se zobrazovaným tématem.* Sami vidíte, že každou z těchto podmínek lze okamžitě zpochybnit. Copak nemůže být tématem kýče bouře na moři s potápějícím se korábem? A copak naopak pravé umění nemůže mít okamžitě identifikovatelné téma – jako

např. portrét? A konečně, co to má být „podstatně neobohacuje asociace...? Že obohacuje jen málo, zatímco skutečné umění víc? Je to tedy jen otázka míry?

(To vede některé k tvrzení, že o tom, co je kýč rozhoduje většina, nebo intelektuální elita, nebo dokonce, že je to každého soukromá věc vkusu.)

Jak je vidět ony tři podmínky nám poslouží k bezpečné identifikaci takových obrázků jako jsou roztomilá koťátka, hezká holčička na louce s věnečkem z kvítí na hlavě či onen pověstný trpaslík v trávě. Na to bychom ani definici kýče nepotřebovali.

Něco zcela jiného měl Hermann Broch na mysli, když říká, že kýče existuje celá škála: kýč špatný, dobrý, dokonce i geniální, takže v oblasti kýče se mu ocitají

i skladatelé jako von Weber, Berlioz či malíř Salvator Dalí a za vrchol považuje hudbu Richarda Wagnera (a Čajkovskij prý nemá k němu daleko). Přesto je to kýč.

Broch uvažuje takto: obklopen masovou kulturou třicátých let, kdy kina plnily hollywoodské trháky, radia a gramofonový průmysl chrlil jeden šlágr za druhým (zkrátka komerce), se ptá, jaký je umělecký výraz naší doby? Umění přece bylo vždy výrazem životního stylu a ducha doby, jak to mohou historikové umění dokumentovat např. na gotice, renesanci či baroku. Broch rozhodně neříká, že by v jeho době neexistovalo pravé umění vysokých kvalit, ale poukazuje na to, že si jednotlivé obory umění (výtvarný, literární, hudební) vytvořily svůj vlastní uzavřený hodnotový svět a jen v něm se vyvíjejí, takže spolu nevytvářejí jednotný umělecký výraz (Gesamtkunstwerk) doby, jako např. baroko, kde malířství, sochařství, architektura, hudba, poesie i literatura vyjadřují duchovní svět barokního člověka naprosto jednoznačně. kvalitní umění se navíc stalo záležitostí malých skupin odborníků a tudíž uměleckým výrazem doby být prostě nemůže.

Tento rozpad jednotné kultury však není momentálním stavem rozporů plné společnosti mezi dvěma válkami. Broch trvá na tom, že to je dědictví celého 19. století, neplodnějšího století v historii. To je velmi zvláštní, 19. století, které se vyznačuje neuvěřitelně rychlým rozvojem techniky („století páry“) a zejména průmyslu, překotným rozvojem měst a továren, rozvojem vědy, filosofie i umění, nejenže nevytvořilo

v umění žádný jednotný výraz, za to dalo vzniknout kýči, jaký předchozí staletí neznala.

V tom, že kýč jak mu dnes rozumíme, vznikl již v první polovině 19. stol. se shodují všichni, o příčině se však mínění různí. Např. jiný velmi známý historik umění zabývající se kýčem, Clement Greenberg má za to, že velkým přílivem venkovského obyvatelstva do měst a vznikem městského proletariátu vznikla poptávka po levném umění a tu rozvíjející se průmysl rychle využil. Pravé umění se tak stalo záležitostí jen těch, kdo měli peníze a čas navštěvovat umělecké výstavy či kupovat cenná díla. Takový sociologický výklad se však spíše kloní k názoru, že vkus chudinských čtvrtí zkazili obchodníci, tedy byznys. Venkovan přece ve venkovských kostelech (většinou barokních) žádný kýč neviděl. Kdo ale zkazil vkus obchodníků? Broch naopak tvrdí, že hlavním konzumentem kýče byla středně a více bohatá vrstva měst, tzv. buržoasie, která se stala vůdčí silou společnosti po zanikající feudální šlechtě právě v 19. století.

Přestože kýč vtiskl svůj cejch celému 19. století, sám je produktem duchovního stavu, kterému se říká romantismus. Ten jakožto umělecký směr panoval v první půli 19. století a vydal nesporně velikány jako třeba Goethe a Schiller (tzv. preromantici) v Německu, Puškin a Lermontov v Rusku, Balzac, Dumas a Hugo ve Francii, Dickens v Anglii, Edgar Allan Poe v Americe atd. (u nás pak Karel Hynek Mácha), Broch však tvrdí, že ti už žili v duchovním prostředí kýče, které naopak svým dílem překonávali, takže jsou to vlastně výjimky. Používají romantické náměty, utápí se v hlubokých citech a pocitech, ale každý, kdo by je chtěl v tom napodobit, nemaje jejich genialitu, stvoří už jen a jen kýč.

V tom je dle Brocha velký rozdíl oproti předchozí době barokní, či barokního klasicismu. Tam existoval velký počet umělců, kteří nedosahovali uměleckých kvalit Bachových či Händlových (jako u nás třeba Jan Jakub Ryba) přesto je jejich dílo hodno úcty a poslech je uměleckým zážitkem. Romantismus průměrné hodnoty nemá. Buď geniální dílo nebo kýč (a v něm pak jeho různé stupně).

Ta hranice je přitom tak úzká a pád do kýče tak rychlý, že se může přihodit i kvalitnímu umělci a to dokonce i uprostřed díla. Broch to dokumentuje na Eichendorffově (Máchova současník) básni Večerní krajina:

*Zpívá si pastýř kdesi
a v dáli výstřel pad
tlumeně šumí lesy
a řeky v hlubinách.*

*Jen na horách ve výškách
červánky zlatí svět –*

To je dle Brocha ukázka mistrné lyriky. Básník ale přidal dvojverší:

*ó, mít tak, mít tak křídla
a tam se rozletět!*

To je banální sentimentální povzdech.

Už na této ukázce si můžeme všimnout o co Brochovi jde: co cítil básník při pohledu na večerní krajinu, to už vyjádřil v jejím popisu.

Proč ho musel vyjádřit ještě přímo v banálním povzdechu, který každý zná? Tím už nic nového v té krajině neobjevil.

Ať už si básník či malíř vybere jakýkoli námět, pak proto, že v něm tuší víc, než se na první pohled jeví. To touží objevit – ne namalovat či napsat něco krásného. Když pracuje dobře, pak to tušené objeví a krása mu ve výsledku, jak říká Broch, „spadne do klína“ jako odměna.

Pracuj dobře byl příkaz umělcům předchozích století. Maluj, piš, skládej krásně je příkaz kýče. Podle Brocha je příkaz pracuj dobře etický, pracuj krásně je příkaz estetický. Z toho vyvozuje, že kýč je primárně etické selhání, nikoli estetické. Touto tezí se Broch zásadně odlišuje od všech ostatních teoretiků umění či kýče.

Teze je jedna věc, její doložení je věc druhá. Broch se o to pokouší několika způsoby, které se částečně překrývají.

Jednak poukazuje na skutečnost, že měšťanstvo, které sebevědomě přebíralo vedoucí úlohu v dějinách, se vědomě chtělo odlišit od feudální šlechty a to hlavně vyšší morálkou. Především tím, že bohatlo usilovnou prací a nežilo ze statků a privilegií darovaných kdysi panovníkem. Původně puritánská morálka byla také vždy spojena se střízlivou (nikoli mnišskou) askezí. (U katolíků se to nazývalo ctnost a ta byla motivována hlavně odporem k uvolněné morálce Velké francouzské revoluce, která byla ještě v čerstvé paměti). Askeze má však vždycky sexuální jádro (čím víc askeze tím větší pokušení) a tak buržoasie nahradila požitky zhýralé aristokracie požitkem vyššího

řádu. Vynášela lásku (ovšem horoucí, čistou lásku až za hrob) až do nebes. Tím z citu tak veskrze pozemského a koneckonců konečného učinila věc nekonečnou a nebeskou. A to je kýč.

(Komentář si odpustím; jen připomínám, že láska v romantismu je především touha, tedy něco zcela jiného než to, o čem mluví apoštol Pavel).

Druhý významný moment vidí Broch ve skutečnosti, že reformace zrušila prostřednickou roli církve mezi Bohem a člověkem. Středověký člověk neměl co dumat o Bohu jakožto nejvyšším dobru a kráse (to za něj dělali teologové), církev mu řekla, co má dělat a krásu (tj. spasení) mu za to církev garantovala. Reformace, která postavila člověka do přímého vztahu s Bohem, dala mu náročný úkol, který člověk nezvládá, zmocňuje se ho strach a touha vrátit se do bezpečného lůna církve.

Touha po návratu starého je problém každého konservatismu.

Nostalgie po tom co bylo a už není, je jedním z hlavních citů romantismu. Idealizace minulosti, kdy údajně panoval pevný řád, se projevila v romantismu zálibou v rytířských románech a historických „idylek“, v architektuře pak novogotikou (zámek Hluboká).

Konservativismus tak stál u kolébky kýče. V čem je jeho etické selhání? Podle Brocha jsou velké náboženské systémy jako je křesťanství eticky otevřené systémy, které se neustále vyvíjejí s cílem v nekonečnu. Jako příklad uvádí desatero, které je jen sbírkou zákazů, nikoli hodnotovým cílem. Ten zůstává stále otevřen a v nedohlednu i kdyby těch zákazů přibýly stovky. Konservativismus je pokus tento systém jednou provždy uzavřít vložení cíle do minulosti.

Na tom by nebylo nic tak objektivního (ostatně v umění je to naprosto jasné, pokud by mělo jen opakovat dokonalé vzory, mohli jsme zůstat u egyptského umění, které už beztak dokonalé bylo), kdyby Broch až umanutě netvrdil, že opakem „etického“ jednání je jednání „estetické“. Jak tomu rozumět?

To lze interpretovat asi takto: K minulým etickým hodnotám se lze oprávněně vrátit jedině eticky – tj. tak činit. Lze se k nim však vztahovat i jen esteticky tj. tak, že se nám líbí. Vztahovat se eticky např. k Husovi znamená vstoupit do zápasu o pravdu. Je ovšem možno se k němu vztahovat i pouze esteticky tj. že se nám líbí jak pěkně to o té pravdě napsal. A to je přístup kýčovitý.

Tím se dostáváme k třetímu a po mém soudu nejzávažnějšímu Brochovu tvrzení. Podle něj, každý hodnotový systém (i ten otevřený) obsahuje už v zárodku i systém opoziční. Když se v průběhu času etické rozpory vyjeví, čili „opozice“ identifikována, pak zpravidla nastane očištný proces.

Pokud se ale stane (a podle Brocha je to nevyhnutelné), že systém nemá žádnou viditelnou „zlou“ opozici, kterou by bylo možno vytěsnit (všichni naopak vyznávají stejné hodnoty), a nelze se vymlouvat ani na žádné vnější vlivy a přesto dochází k úpadku a celý systém se rozkládá jakoby vlastní sebedestrukci, pak to znamená, že je napaden radikálním zlem – a tím zlem je právě kýč.

Jeho síla je v principu nápodoby. Etické činy, které jediné posouvají každý hodnotový systém vpřed (jak v životě tak v umění) jsou jen napodobovány jejich estetickou náhražkou - pouze na efekt. Ne nadarmo je efekt symbolem kýče. Broch zde přímo užívá metafory Kristus – Antikrist. Kýč jako antikrist. Vypadá jako Kristus, mluví stejně, jedná stejně a přesto je to Lucifer.

Co dál? Broch už toho mnoho o antikristu neřekl. Osobně v třiatřicátém roce věřil, že dojde k očištění společnosti od kýče, že vznikne nový živý hodnotový systém. Pak byl rád že zachránil holý život. Věděl, že kýč může být cukrátkový, ale i krvelačný. Hitlera nazýval Kitschmensch. Rozhodně kýčem nemínil prostou přetvářku. Kýč je něčím, čemu věřit chcete, protože je to hezké. Kýčař to myslí upřímně, proč by se přetvařoval sám před sebou? Jistě; bez trochy kýče se neobejdeme - ani v mezilidských vztazích. Rozhodně bychom si to ale měli umět přiznat.

Existuje kýč morální, kýč vlastenecký, politický a náboženský a to s velmi neblahými následky.

Proto si na závěr dovolím uvést příklad vrcholného náboženského a politického kýče přímo z období romantismu.

V r. 1815 po porážce Napoleona u Waterloo sešli se tři vítězové – pruský král, rakouský císař a ruský car, aby spolu sepsali smlouvu o tzv. Svaté alianci:

Ve jménu přesvaté a nerozdílné Trojice.

Jejich Veličenstva císař rakouský, král pruský a císař veškeré Rusi došli v důsledku velkých událostí, které v Evropě vyznačovaly běh posledních tří let, a zejména v důsledku dobrodiní, kterými Božská prozřetelnost ráčila obšťastnit jejich státy, jejichž vlády jí jediné

věnovaly svoji důvěru a naději, k naprostému přesvědčení, že je nezbytné určit zásady, jež by si Mocnosti osvojily ve svých vzájemných vztazích v duchu nejvyšších pravd, jež nás učí věčné náboženství Boha spasitele.

Prohlašují slavnostně, že tato listina nemá jiného cíle, než vyjádřit před tváří veškerenstva jejich neochvějně rozhodnutí, že za pravidlo svého jednání, ať už ve správě svých vlastních států nebo ve svých politických vztazích ke každé jiné vládě, nepřijmou než učení tohoto svatého náboženství, příkazy spravedlnosti, lásky k bližnímu a míru, které se zdaleka netýkají jenom soukromého života, nýbrž mají naopak přímo ovlivnit rozhodnutí vladařů a vésti všechny jejich kroky, neboť jsou jediným prostředkem, jak upevnit lidské instituce a odstranit jejich nedostatky.

V důsledku toho Jejich Veličenstva se dohodla na následujících článcích:

Čl. 1. Podle slov Písma svatého, která prikazují všem lidem, aby se na sebe navzájem dívali jako na bratry, tři panovníci uzavírající tuto smlouvu, zůstanou spojeni svazky opravdového a neoddělitelného bratrství a budou se považovat za lidi stejné vlasti, poskytnou si za všech okolností a všude podporu, pomoc a posilu; shlížejíce na své poddané a armády jako otcové na rodinu, budou je vést ve stejném duchu bratrství, který je naplňuje, aby chránili náboženství, mír a spravedlnost.

Čl. 2. Důsledkem toho jedinou platnou zásadou, ať už mezi řečenými vládami nebo mezi jejich poddanými, bude poskytovat si navzájem služby, dokazovat si neměnnou dobrotivostí vzájemnou lásku, již mají být naplněni, považovat se všichni za členy jednoho a téhož národa křesťanského, tři spojení vladaři se pak považují pouze za povolání Prozřetelností, aby vládli třem větvím stejné rodiny, totiž Rakousku, Prusku a Rusku, a tak vyznávají, že křesťanský národ, jehož část oni i jejich národy tvoří, nemá ve skutečnosti jiného vladaře než toho, jemuž jedinému patří plně moc, protože jenom v něm jsou všechny poklady lásky, vědy a nekonečné moudrosti, totiž Boha, našeho božského Spasitele Ježíše Krista, nejvyšší slovo a slovo života. Jejich Veličenstva doporučují v souhlase s nejněžnější láskou ke svým národům, jako jediný prostředek k užití tohoto míru, který se rodí z dobrého svědomí a

který je jediný trvalý, upevňovat se každého dne více v zásadách a vykonávání povinností, kterým božský Spasitel naučil lidstvo.

Čl. 3. Všechny Mocnosti, které se budou chtít slavnostně přihlásit k posvátným zásadám, jež diktovaly tuto listinu, a které poznají, jak je důležité štěstí národů, které byly příliš dlouho znepokojovány, aby tyto pravdy vykonávaly na lidské osudy všechn vliv, který jim patří, budou přijaty spěšně a s láskou do této svaté aliance.

Vyhotoveno trojmo a podepsáno v Paříži léta spásy 1815, 14./26. září
 L. S. František L. S. Fridrich Vilém L. S. Alexandr

Co k tomu dodat? Tři představitelé nejreakčnejších režimů se tu zaklínají nejněžnější láskou ke svým poddaným ve jménu Písma svatého, Spasitele a božské Trojice. Je to z jejich strany cynická lež? Nikoli. Je to výraz jejich skutečné víry? Také ne (všichni už byli vychováni v duchu osvícenství, které s křesťanskou vírou nepočítá). Je to kýč, jaký v politice i náboženství působí dodnes.

Jan Kozlík

Kýč v hudbě

Evropská hudební tradice má svůj hlubší filosofický základ, který, v 6. století př. Kristem, položila tzv. Pythagorejská škola. Hudba byla chápána jako jeden z projevů tzv. harmonie sfér (vedle matematiky a astronomie) prostupující celý vesmír a tvořící jeho pevnou strukturu, tedy jev svojí podstatou božský, jež je nám odhalovat, rozvíjet a především respektovat. Intervaly mezi tóny a jejich vzájemné vazby byly definovány jako matematické poměry kmitočtů a tónové řady na nich postavené se v postatě nezměnily dodnes.

Není pochyb o tom, že tyto základy byly položeny správně a jako takové umožnily vybudovat bohatou hudební architekturu pozdějších epoch počínaje renesancí. Nejméně po celá následující 2 tisíciletí pak evropská hudební kultura (pěstovaná zejména při klášterech a chrámech) respektovala a chránila tento přirozený řád jako nedotknutelný princip a jeho narušení bylo považováno za zásah do božské podstaty stvoření. Odtud pochází požadavek používání pouze čistých konsonancí (souzvuků) v hudbě románské a gotické.

V gregoriánském chorálu to byl pouze jednohlas jako nejjednodušší

konsonance, v hudbě gotické pouze čisté intervaly (oktáva, kvinta, kvarta), používání ostatních bylo (v církevní hudbě) prostě zakázáno. Jistě se ptáte, proč tento exkurz k počátkům evropské hudby a jak to souvisí s kýčem, jako tématem. Zásadně, kýč byl do jisté doby, řekněme nástupu barokní opery kolem roku 1600, prostě nemyslitelný. Byli skladatelé vyhlášeni a méně proslavení, ale o žádném z nich se nedá říci, že byl kýčovitý. Hudba byla prostě součástí bohoslužby, tj. ona sama nebyla na nejvyšším piedestalu, její hodnota byla především v kontextu služby nejvyššímu. Odtud bychom mohli dovodit, že jednou z charakteristik kýče je **nedostatek niternosti, kontemplace, odevzdanosti něčemu vyššímu**. Říká se, J.S.Bach, který po sobě zanechal více než 1000 opusů, a který z neděle na neděli skládal zpravidla novou skladbu k bohoslužbám, nezanechal jedinou levnou, natož kýčovitou skladbu.

V Evropě 12.století kvete ovšem kultura Minnesangu, kde je hlavním předmětem adorace žena (od staroněmeckého Minne) a jak už nemůže být jinak, minnesanger či truvér, který se chce ženě dvořit a zalíbit, nebude líčit sebe sama právě v nejčernějších barvách. Rytířská poezie (většinou zpívaná), ač obsahem sdělení milostná, pravděpodobně jako první opouští službu nejvyššímu a nahrazuje ji adorací člověka. Ačkoliv je svojí jazykovou kulturou vysoko, její hyperboly a úlitby lze chápat jako **první zárodky umění, které se snaží zalíbit se**.

Hlavními formami renesanční hudby (druhá polovina 15.- první třetina 17.století) jsou mše, motety a madrigaly, jejich mistři pocházeli většinou z Holandska. Kromě velikánů jako Johannes Ockeghem, Josquin Despres) a Itálie (Claudio Monteverde, Giovanni Pierluigi da Palestrina komponovali v renesanci i jiní, například šlechet Carlo Gesualdo da Venosa, který v žárlivosti nechal rozčtvrtit svoji manželku, aby vzápětí zkomponoval překrásnou skladbu Tristis est anima mea. **S renesancí zkrátka definitivně vstupuje do hudby konflikt božského a lidského aniž je oslabena duchovní a umělecká kvalita díla.**

Přirozeně pak navazuje na epochu renesance **barok se svojí citovou exaltovaností**, vypjatostí a výrazovou hyperbolou. Svár se v hudbě projevuje v napětí mezi melodickou linií a jejím harmonickým doprovodem. Barok je první epochou, kdy můžeme hovořit harmonické výstavbě skladby. Je také obdobím prvních pěveckých hvězd, které pro

svoji proslulost jsou schopny obětovat všechno a jimž leží u nohou srdce dam a přízeň bohatých a mocných. Doporučuji výtečný film Farinelli a jeho žárlivém a řevnivém vztahu s G.F.Handelem. Největší francouzský barokní skladatel, Florentin původem, J.B.Lully byl pověstný svými intrikami, jimiž se propracoval až do pozice dvorního kapelníka a tanečního mistra Ludvíka XIV. Manýra spojená s řemeslným mistrovstvím nabývala zejména v barokní opeře na neustále významu, vnější efekt patřil neodmyslitelně ke každé vrcholné produkci. **V souvislosti s kýčem nelze hovořit o tom, že v baroku byly položeny pevné základy, namísto je spíše výraz živná půda, nasáklá všemi štávy potřebnými k jeho nástupu.** Svě zajisté sehrála i demoralizace a deziluze Evropy po třicetileté válce. (ve stejné době má J.S.Bach co dělat, aby doslova uživil svých 20 potomků, z nichž mnozí zemřou a s železnou vytrvalostí vede kůr u Sv.Tomáše v Lipsku).

Exaltovanost barokní hudby byla přirozeně vystřídána touhou po jednoduché formě, přírodních motivech, majících zpravidla původ v lidových nápěvcích a zejména jisté střídmosti, která je tak typická pro raně klasickou hudbu. Zpravidla třídílná forma raných sinfonií byla odvozena z předešlé k barokní opeře a tento útvar se postupně osamostatnil jako nová skladebná forma. **Hravost, návrat k přírodě, korespondující s filosofií J.J.Rouseaua, a zejména velká nadprodukce jsou novými nebezpečnými nastupujícího hudebního klasicismu ve smyslu zpovrchnění a sklouznutí ke kýči.** Všichni velikáni klasické hudby působili nebo alespoň začínali jako služebníci šlechty. Haydn byl pouličním muzikantem, než vstoupil do služeb hraběte Esterházy a to byla jeho životní výhra. Konflikty mladého Mozarta se salzburškým arcibiskupem jsou pověstné. Také Beethoven byl v počátcích své kariéry podporován knížetem Lichtenštejnem. Celá plejáda české hudební pobělohorské emigrace sloužila bez výjimky na některém z evropských dvorů. Hudby se komponovala pro šlechtu a ta se chtěla bavit. **Většina raně klasických sinfonií, nokturn, serenád a koncertů nese stopy povrchnosti na hranici kýče.** Skutečnost, že vrcholná klasická díla Mozartova a Beethovenova jsou nakonec epochálními zjeveními, je podložena a vykoupena talentem, často osobní tragikou a zejména vědomím výjimečnosti a osobního poselství, vloženého do díla.

Romantický salón už neslouží jen šlechtě, ale také měšťanstvu, které se právě neutápí ve filosofických a existenciálních problémech. Zde spolehlivě nalézáme nevyčerpatelnou studnici kýče v jeho čisté podobě, tedy povrchní sentiment a levné hudební postupy. List a Paganini staví na virtuozitě, z níž se hraběnkám tají dech a zastavuje srdeční akce, takže musí povolovat korzety. Wagner a Čajkovskij jsou přímo existenčně závislí na mecenáších, bez nichž by nepřežili, tvoří však svobodně. Wagner se rozmáchně do té míry, že provedení jeho 12-ti hodinového Prstene Nibelungů je třeba proložit třemi večery, aby posluchačstvo přežilo. **Také toto je jistou formou kýče, při níž není zbožštěn ani Hospodin, ani mecenáš, ale sám autor. Stejně selhání pozorujeme v současné populární hudbě, kdy ego autora a ještě více interpreta zatlačuje do pozadí hudební kvalitu a přerůstá všechny meze soudnosti.** A tak nejnítějnějšími skladateli romantismu jsou pravděpodobně Franz Schubert, umírající v chudobě na souchotě a pak hluboce zbožný Antonín Dvořák, který připojuje na konci každé dokončené symfonie Díky Bohu.

Počínaje přelomem 19. A 20. Století hudba vyčerpává své výrazové prostředky, harmonie se komplikuje a zahušťuje tak, že dochází k opuštění tonality. Přelomovým dílem je smyčcový sextet Zjasněná noc Arnolda Schonberga. Od té chvíle hudba experimentuje s tématem, harmonií i rytmem. Ověřenými hodnotami jsou díla impresionistů Debussy, Ravel a nastupujících expresionistů, zde zejména Janáček, Berg, Hindemith, Bartók, Stravinskij. Dá se říci, že rozervanost a živelnost této hudby koresponduje s kulturním a mravním vyčerpáním Evropy, které předznamenalo obě světové války.

Mirek Jirounek

Vzpřímená duše pro přímočarý muka

O tajemném pohybu číhošťského kříže, Toufarově vroucné tváři a nehrdinském hrdinství

Letošním suverénním vítězem literární ankety Katolického týdeníku Dobrá kniha se stal básník, spisovatel a publicista Miloš Doležal se svou knihou o P. Josefu Toufarovi. Tou završil své dvacetileté úsilí, s nímž pátral po dramatickém životním osudu

číhošťského mučedníka. Kniha se setkala s velkým ohlasem nejen v církevním prostředí, ale vyhrála i prestižní anketu Lidových novin Kniha roku.

Co ti proběhlo hlavou, když ses dozvěděl, že se tvoje kniha *Jako bychom dnes zemřít měli* stala v anketě Lidových novin knihou roku?

Radostný údiv, že se kolem P. Toufara nepřestávají dít pozoruhodné věci. Vědomí, že se Toufarův hlas i svědectví dostaly k široké veřejnosti. Došlo mi, že se tím Josef Toufar „hlásí o slovo“ a že skrze tuto knihu chce vážně i varovně promluvit k naší hodnotově rozbředlé a relativizující současnosti, k návratu komunistů i dalších politických oblud.

Existuje vysvětlení pro to, že o tuto knihu lidé projeví nebývalý čtenářský zájem, takže se musí stále dělat dotisky a kniha se stala opravdovým bestsellerem?

Toufarovo svědectví je lidsky ohromně silné. Už jen ta jeho tvář, čistá a vroucná, se nás čímsi naléhavě dotýká. A pak – on, obyčejný venkovský muž, dokázal odolávat brutálnímu mučení, v hrozivé samotě a tmě, obklíčen vrahy. Tělem až do krve a smrti stvrdil to, co kázal a učil. Oslovuje skutky. Jeho kněžství bylo ve znamení praktické pastorače. Žádné klerikální zapouzdření před hříšným světem, ale veselá otevřenost. A ještě jeden moment hraje roli – pokusil jsem se napsat knihu neupovídanou, sevřenou, o živém, mužném člověku.

V závěru knihy žádáš pamětníky, kteří by mohli dalším střípkem přispět do mozaiky života P. Toufara, aby se ti ozvali. Plánuješ tedy případné nové vydání knihy?

Ozvala se mi ještě řada pamětníků s dopisy či fotografiemi a během jara vyjde rozšířené a doplněné knižní vydání. Byl také nalezen konvolut Toufarových listů hradeckému biskupství z roku 1948, kdy jako zahrádecký kněz čelil okresním komunistům, kteří usilovali o jeho přeložení. „Magnet“, kterým byl do Číhoště přitahován, je tím evidentnější a zřejmější.

Prvním vyvrcholením tvého zájmu o Josefa Toufara byla diplomová práce z roku 1992. Přiklonil ses v ní k názoru, že pohyb křížku zosnovala Státní bezpečnost. Dnes tvrdíš, že se tento jev nedá racionálně vysvětlit.

K číhošťským událostem jsem se v knize pokusil přiblížit z nového úhlu pohledu – odpovědět na otázku, proč se to vše stalo právě Toufarovi, kvalitnímu knězi. V roce 1992 nebyla možnost prostudovat tolik archivních materiálů jako dnes. A od té doby jsem měl příležitost mluvit s řadou dalších svědků, podrobně zkoumat Toufarův život a také čas o všem důkladně přemýšlet. Došel jsem k přesvědčení, že se v Číhošti 11. prosince 1949 nejednalo o provokaci StB, nýbrž o tajemný, mystický jev. Estébáci se do celé kauzy vbourali až začátkem ledna 1950 a jako materialisté nemohli přijmout teorii, že nešlo o zásah lidské ruky. Zběsilé údery vyšetřovatele Máchy do Toufarovy tváře a těla byly výrazem běsnícího strachu špiček komunistického režimu z praktického popření základních pouček jejich ateistického kultu. Pohyb číhošťského kříže rozrušil k nepřičetnosti totalitního rudého Leviathana, který chtěl v té době přistoupit ke „konečnému řešení náboženské otázky“.

Toufarovi farníci od samého počátku považovali pohyb křížku za zázrak či zásah Boží. Co pro tebe setkávání s nimi znamenalo?

Řada z nich to nejdříve četla jako znamení osobní, určené jim samotným. A postupně začali hledat způsob interpretace – podobně jako P. Toufar, který byl opatrný v používání slova „zázrak“. Toufar v jednom dopise píše: „můžeme konstatovat čistě jen věc. Že Bůh ukázal, že je skutečně, že je mezi námi, že kněz musí si být vědom svého posvátného úřadu...“ Hovořil jsem se dvanácti svědky pohybu kříže z 11. prosince 1949. Všechna ta setkání pro mne znamenala autentický dotyk. Oni osobně ručili za viděné a většina z nich pevně potvrdovala, že se jednalo o tajemný jev.

Jak bys ty sám charakterizoval pohyb křížku? Šlo o zázrak či Boží znamení?

Nejzákladnějším obrazem celé kauzy je pro mne Toufarův život, v němž je přítomno – stejně jako v pohybu číhošťského kříže – jisté Boží vedení. P. Toufar se nepřipletl pasivně do dějinného soukolí, které

ho semlelo, nýbrž patřil, řečeno slovy francouzského spisovatele Léona Bloye, mezi „vzpřímené duše, jaké Prozřetelnost uchovává pro přímočará muka“. Jako by byl různými životními překážkami předem připravován. Sám pro sebe si pohyb číhošťského kříže a jeho následné zkroucení čtu jako Boží dotyk – zachvění. Bůh promluvil skrze otřásání kříže a otřásání svého lidu, který bude znovu vystaven pronásledování a bude kráčet temnou nocí. Kříž se zachvěl, ale nespádl.

Jeden žák sedmé třídy zareagoval na mé vyprávění o výsledcích tvého bádání slovy: „Pokud to byl zázrak, nebyl to dobrý zázrak, protože Josefa Toufara umučili.“ Co bys mu na to řekl?

Zázrak, nebo přesněji tajemný pohyb, číhošťského kříže je pro mě Božím znamením. A takové znamení může posilovat ve víře, přinášet naději, ale může být zároveň varováním. Josefa Toufara neusmrtil pohyb kříže ani Bůh, nýbrž horda fanatických stoupců bolševické ideologie. Stejně jako když Bůh poslal na svět svého syna, byl to Herodes, a ne Bůh, kdo dal povraždit nevinné děti.

Josef Toufar podepsal režimem organizovanou Katolickou akci, zdravici Stalinovi, v roce 1949 přijal komunistický zákon o vztahu státu a církve...

Po svém dramatickém přeložení ze Zahrádky byl P. Toufar pochopitelně opatrnější. Na druhé straně – podpis pod Katolickou akcí vzápětí odvolal a zdravici Stalinovi podepsala a složení slibu Československé republice učinila drtivá většina duchovních – nebyl to žádný kolaborantský ústupek. A k tomu je třeba přečíst si Toufarův posudek od církevního tajemníka: není ochoten k budovatelskému úsilí. Toufar v Číhošti nevyčuhal, ale ani se nehrbil, nepodlézal.

Čím nás může dnes Josef Toufar inspirovat?

Neformalností, sociální citlivostí, smyslem pro humor, naplněností ve svém povolání, nestavěním zdi mezi věřícími a nevěřícími. I angažovaností ve věcech obce a kraje – třeba organizováním kulturních akcí. Hovořil o Kristu méně slovy, ale více skutky.

Jakým člověkem byl vyšetřovatel StB Ladislav Mácha, který Josefu Toufarovi surovým zacházením způsobil smrt?

Nejen byl, on stále žije! Několikrát jsem s ním hovořil. Vyprávěl mi, že pochází z katolické rodiny, jako kluk ministroval, chodil v procesí na Svatou Horu a už tehdy se mu prý katoličtí duchovní zhnusili. Po únoru 1948 se stal velitelem estébácké instruktážní skupiny, jež působila ve Valdicích, a patřil tam mezi nejbrutálnější sadisty. V životě jsem se nesešel s tak nenávislně kyselým člověkem. Před soudem vystupoval jako chudáček stařeček, chodil tam o dvou francouzských holích, ale cestou domů je vůbec nepoužíval. Neustále mi opakoval, že křesťanství je největší podvod světa.

Prokurátor Karel Čížek vyslychal P. Toufara i obyvatele Číhoště. Ve své diplomové práci zvýrazňuješ jeho roli více než dnes. Zmiňuješ jeho českobratrský evangelický původ a nenávisť vůči katolíkům inspirovanou povrchním prvorepublikovým pojetím husitské tradice. Proč ten rozdíl?

Na počátku devadesátých let nebyl možný přístup k řadě archiválií a Čížkova role v číhošťské kauze byla do té doby Jiřím Brabencem a dalšími publicisty, včetně mě samotného, zveličována – třeba na úkor velitele jednoho ze sektorů StB Josefa Čecha. Výsledků Toufara se Čížek nezúčastňoval, vyslychal svědky pohybu křížku, byl přítomen u filmové rekonstrukce a připravoval se – společně s prokurátorkou Brožovou-Polednovou – k inscenovanému veřejnému procesu s P. Toufarem. Čížek se také nechvalně vyznamenal v dalších proticírkevních procesech. Knihou vyvracím jednu z tradovaných legend – v propagandistickém filmu kamera na kazatelně nezachytila prokurátora Čížka, ale přímo zmučeného P. Toufara několik hodin před jeho smrtí. A ruka, která tahá ve filmu za drátky, není Toufarova, nýbrž estébáka Průši, jenž se k tomu v roce 1968 doznal.

Josef Toufar zemřel 25. února 1950 v sanatoriu pro stranické kádry v Legerově ulici v Praze. V téže budově umírá 19. ledna 1969 českobratrský evangelík Jan Palach. Nelze to chápat jako ekumenické znamení vyzývající ke smíření po staletích různých výčitek?

Ta budova je podivuhodným místem, propojením dvou novodobých českých mučedníků a dvou náboženských tradic. Shodli jsme se

s historikem Petrem Blažkem, že by na této budově měla být umístěna pamětní deska zdůrazňující právě toto osudové dějinné protnutí.

Proč právě na Vysočině došlo k nejznámějším zločinům komunismu, jako je „číhošťský zázrak“ či babický proces, při němž bylo odsouzeno k smrti sedm našich občanů-katolíků?

Je to krajina žulovitá – pevné podloží, neúhybné charaktery, víra testovaná řadou protivenství. Katolíci a evangelíci, faráři i laici se na Vysočině osvědčili v protinacistickém odboji. Těchto pevných vazeb si byli komunističtí funkcionáři vědomi. Na Vysočině se také nedařilo zakládat zemědělská družstva. Soukromí zemědělci patřili k čelným představitelům svých obcí – třeba Antonín Plichta ze Šebkovic, popravený se svými dvěma syny v babické kauze. A Vysočina měla své katolické intelektuály – od Josefa Floriana až po Jana Zahradníčka. Bolševik usiloval tyto pevné vazby zpřetrhat. To se mu bohužel podařilo. K mému zděšení Vysočina nyní volí Miloše Zemana za prezidenta.

Můžeme jako společnost odčinit dluh, který vůči Josefu Toufarovi máme?

Nevím, jestli se jedná o dluh celé společnosti. Řada ulic, budov, parků či turistických stezek dnes nese Toufarovo jméno či pamětní desku. Domnívám se, že z jeho obětí (a z obětí dalších mučedníků) i kněžského nasazení by v současnosti daleko více a podstatněji mohla a měla čerpat právě katolická církev. Ale je tu ještě jeden dluh – jeho tělo by mělo být exhumováno z šachty ďáblického hřbitova a důstojně pohřbeno v Číhošti, kam P. Josef Toufar bytostně patří.

Michal Šimek

Převzato z Perspektiv č.4/2013 – příloha Katolického týdeníku

Po válce u nás chyběla opozice...

Historik Jan Dobeš – únor 1948 byl jen dovršením delšího politického vývoje

Pro lidovou demokracii byl charakteristický omezený pluralismus, který připouštěl jen určité politické názory. Tvořil se zvláštní politický systém sdružující všechny povolené politické strany do Národní fronty, již ovšem chyběla opozice. V tom spočívá jeden z hlavních charakteristických rysů naší poválečné lidové demokracie.

Co dala budoucím československým politikům parlamentní praxe z doby Rakouska-Uherska?

Osvojili si základy „parlamentního řemesla“. Styk s poslanci mnoha jiných národností rozšiřoval jejich rozhled. Rakouská říšská rada měla i své slabší stránky – její postavení vůči vládě a císaři bylo podstatně slabší, než jaký bývá poměr orgánů moci zákonodárné a výkonné v současných ústavách. Podřizování parlamentu vládě patřilo k charakteristickým rysům československého politického života.

Byla československá parlamentní demokracie skutečně tak vzorná, jak se traduje?

Nepodařilo se trvale vyřešit národnostní problém. Část Slováků a větší části Němců a Maďarů československý stát nikdy nepřijaly za svůj. Mezi velké problémy patřila moc politických stran, které zde obsadily veškerý veřejný prostor. Závažným deficitem bylo oslabování parlamentu ve prospěch výkonné moci a neformálních orgánů přijímajících nejzávažnější politická rozhodnutí. Přesto zůstala první československá republika až do svého konce demokratickým státem.

Proč se během druhé světové války napříč politickými stranami prosadila myšlenka, že po jejím konci již nelze v plnosti obnovit prvorepublikový systém?

Zážitky hospodářské krize, Mnichova, rozpadu státu a vypuknutí války znamenaly otřes etablované politické moci, autority jejích institucí a platnosti jejích ideových východisek. Až překvapivě rychle se po Mnichovu rozšířilo a zakořenilo přesvědčení, že liberalismus a demokracie nejsou schopny řešit aktuální problémy doby, že zcela selhaly. Již za tzv. druhé republiky byly určité názory vytlačovány z veřejného prostoru. Liberální demokracie a parlamentarismus byly opuštěny. Cílem odboje se vedle svržení protektorátního režimu stalo spolehlivější zajištění existence národa a státu do budoucnosti. Na

základě předchozích zkušeností, jak je reflektovaly elity národa, bylo možno nalézt toto zajištění jen v rozšíření demokracie z politické na hospodářskou a socializující (a ovšem též ve změně zahraničně politické orientace).

Proč se ve vedení domácího protinacistického odboje prosadili lidé s levicovou orientací?

Na odboji se podíleli i lidé, kteří levicovou orientaci nesdíleli. Režim druhorepublikový – a pak zejména protektorátní – obsahoval pravicové motivy. Byly podpírány a ospravedlňovány pravicově-konzervativní rétorikou. Odpor vůči nim přirozeně hledal oporu spíš v argumentaci levicové. Navíc hospodářská krize, slabost demokratických států tváří v tvář diktaturám a vypuknutí války způsobovaly nejen v české společnosti, ale v celé Evropě politický a obecně kulturní posun doleva. K tomu přistupoval během války stále přitažlivější obraz Sovětského svazu, s nímž se spojovaly hlavní naděje na porážku Německa a na osvobození.

Myšlenka radikálního poválečného odsunu či vyhnání sudetských Němců vznikla v prostředí domácího odboje již v roce 1941. Prezident Beneš se členy exilové vlády přesvědčovali Velkou Británií i USA o tom, že zárukou poválečné stability v Československu a celé střední Evropě může být jen transfer německého obyvatelstva. Odborné a politické analýzy příslušných britských a amerických úřadů dospívaly většinou ke stejnému závěru. Bylo by iluzorní se domnívat, že by vlády západních velmocí souhlasily s odsunem jen na základě Benešových žádostí, aniž by samy došly k závěru o prospěšnosti takového opatření i pro vlastní zájmy. Sovětský svaz nejpozději od podpisu československo-sovětské smlouvy odsun také podporoval, neboť jednoznačně vyhovoval jeho zahraničně-politickým cílům.

Co pro vývoj Československa po roce 1945 znamenal odsun Němců?

Nemyslím si, že by odsun Němců naprogramoval vývoj Československa k únoru 1948 a diktatuře KSČ. Obecně známý je devastující vliv, jaký mělo vyhnání Němců na české pohraničí. Odsun Němců Československo silněji připoutával k Sovětskému svazu a uvnitř

státu posiloval pozice KSČ. Skutečnost, že se Československo zbavilo cizího prvku ze svého středu a usilovalo o to, stát se „slovanským státem“, byla považována za spolehlivou záruku jeho další klidné a stabilní existence. Z toho důvodu pravděpodobně i ty části obyvatelstva, které by jinak měly k SSSR a KSČ vzhledem ke svému kulturnímu zázemí a vyznávaným hodnotám daleko, akceptovaly jejich vliv a podřizovaly se jejich dominanci. Je ovšem třeba dodat, že z hlediska reálné politiky se nakonec jednalo zřejmě o rozumný krok, neboť existence tak početné menšiny by další vývoj Československa komplikovala a měla by potenciálně podvrtný náboj.

Jak byste charakterizoval rozdíl mezi prvorepublikovým parlamentním systémem a nově vznikající lidovou demokracií Národní fronty?

Prvorepublikový politický systém byl založen na názorovém pluralismu. Válka a protektorát znamenaly podstatné změny v pojmání demokracie. Politika měla sloužit k vytváření a utužování jednoty. Potlačováno muselo být vše, co mohlo tuto jednotu narušovat. Pro lidovou demokracii byl charakteristický omezený pluralismus, který připouštěl jen určité politické názory. Tvořil se zvláštní politický systém sdružující všechny povolené politické strany do Národní fronty, již ovšem chyběla opozice. V tom spočívá jeden z hlavních charakteristických rysů poválečné lidové demokracie.

Lze něco kritizovat na dekretch prezidenta Edvarda Beneše?

Vedly k porušování řady občanských práv. V procesu transformace české (a slovenské) společnosti vrcholícím po únoru 1948 hrály dekry významnou roli a provedly změny, které byly využity i později. Jejich kritika je v mnoha směrech oprávněná. Neměla by však přehlížet celkový kontext doby, kdy byly dekry vydávány – zážitky války, okupace, teroru a perzekuce a v neposlední řadě zážitek konfrontace s hnutím a systémem, který usiloval v konečném důsledku o likvidaci českého národa. Z dnešního hlediska přirozeně nemohou obstát.

Nepřinesly poválečné retribuční lidové soudy více škody než užítku?

Na jedné straně se soudy snažily dodržet základní zásady právního státu, na straně druhé ovšem musely čelit v některých případech velmi silnému politickému nátlaku. Jako příklad střetu těchto dvou tendencí může posloužit proces se členy protektorátní vlády v létě 1946, a zejména události následující po rozsudku, který KSČ považovala za příliš mírný. Soudy začaly „bombardovat“ pobouřené reakce různých pracovních kolektivů, odborářských organizací a stranických buněk. Byla to jedna z prvních vln zdánlivě spontánních, ve skutečnost však pečlivě připravovaných a řízených rezolucí pracujícího lidu, jež tak dobře známe z padesátých let.

V roce 1946 vyhrála volby KSČ. Řadě lidí bylo znemožněno volit, protože dostali obsílky z národního výboru. Nemohli volit českoslovenští Němci a Maďaři. Neovlivnilo to výsledek?

Tato skutečnost sama o sobě celkový výsledek voleb zřejmě neovlivnila. Určitý dopad ale mohla mít na situaci v některých obcích a městech. Složení národních výborů se mělo upravovat podle výsledků voleb v obvodu jejich působnosti. Zde mohly volby být v důsledku těchto omezení ovlivněny. Národní výbory disponovaly rozsáhlými kompetencemi, takže jejich složení mělo nemalý význam. Podobné administrativní zásahy do volebního práva jsou dnes nepřijatelné.

Byl v parlamentu mezi lety 1945 a 1948 prostor k opozici vůči diktátu Národní fronty?

Oficiálně zde žádná opozice působit nemohla. Po jistou dobu však právě parlament sloužil jako místo, kde bylo možno formulovat a obhajovat postoje a koncepce odlišné od vlády. Komunisté si na tuto skutečnost nejednou stěžovali. Parlamentní debaty sice nemohly příliš ovlivnit závažná politická rozhodnutí, ale fungovaly jednak jako ukazatel, co všechno je ještě únosné na veřejnosti prezentovat a jednak jako prostředek, který měl udržovat příznivce nekomunistických stran v ostražitosti.

Tvrdíte, že v únoru 1948, kdy se ujala moci KSČ, šlo o jakési dovršení politického vývoje od poloviny třicátých let, kdy lidé začali ztrácet důvěru v demokracii. Lze to doložit?

Stát od konce třicátých let zasahoval do stále většího počtu oblastí veřejného života. Reguloval politickou soutěž, omezoval spolkový život, prováděl majetkové přesuny (vyvlastňování, koncentrace kapitálu), umisťování pracovních sil, stanovování cen a mezd. Kontroloval postupně veškeré prostředky masového působení na veřejnost (nakladatelská činnost, film, divadlo, rozhlas), preferoval různá témata a žánry. Krok za krokem se tak vytvářely nové mechanismy fungování státu, moci a společnosti, které zůstávaly v platnosti i po únoru 1948.

Mohl parlament v únorových dnech zabránit vzniku totalitního režimu?

Teoreticky ano. Těžko si lze představit, že by mohl zabránit vzniku nového režimu. Jeho kořeny sahaly hlouběji než do děje únorové vládní krize. Ta proběhla zcela bez účasti parlamentu. Národní shromáždění samozřejmě mohlo vyslovit nedůvěru vládě, která by poté musela podat demisi. Nezbytnými předpoklady by ovšem byly spolehlivá většina v parlamentu, a zejména schopnost a vůle použít ji ve frontálním konfliktu. Ničím z toho ale nekomunističtí ministři a vedení jejich stran nedisponovali.

Co je dnes pro vás největší zárukou svobody u nás? Fungující parlamentní systém, či angažovaná občanská společnost?

Myslím, že svoboda se nezbytně opírá o oba tyto pilíře. Jakmile jeden z nich chybí, dostává se do akutního ohrožení. Příklad českých a československých dějin od konce třicátých do konce čtyřicátých let je toho přesvědčivým dokladem.

Michal Šimek

Historik Jan DOBEŠ (nar. 1968) působí na FF UK Praha. Zabývá se dějinami moderní veřejné správy, politického myšlení a historiografie. Svoji disertační práci věnoval vývoji parlamentu v letech 1945-48 v kontextu společenského vývoje od první Československé republiky.

Převzato z Perspektiv č. 5/2013 – příloha Katolického týdeníku

Krátce

Rekonstrukce elektroinstalace přizemí fary a kostela včetně výmalby již byla dokončena. Kromě toho již začala sloužit i kuchyňka v přizemí fary. Na jaro se plánuje rekonstrukce sociálních zařízení a umývárny ve sborových prostorách.

xxxxxxx

Seniorátní výbor Poděbradského seniorátu uskutečnil v úterý 19. února 2013 vizitaci sboru. Členové výboru hovořili s farářem Michalem Šimkem i se členy staršovstva. Zkontrolovali rovněž nejdůležitější sborové dokumenty.

xxxxxxx

Bratr Ondrejko – tak se jmenuje reportáž o životě a směřování evangelického duchovního Ondřeje Kováče a jeho rodiny (v letech 2005-2008 působil jako kazatel v evangelickém sboru ve Mšeně). Byla odvysílána na ČT2 v pořadu Cesty víry v neděli 24. února 2013. Zájemci si ji mohou přehrát na internetu po rozkliknutí odkazu:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185258379-cesty-viry/413235100051002-bratr-ondrejko/>

xxxxxxx

Na sklonku minulého roku se stočila pozornost televizních publicistů pořadu Reportéři ČT k rodáku ze Mšena – Augustinu Heřmanovi. Příčinou bylo ztroskotání repliky jeho korzářské lodi La Grace u španělského pobřeží. V reportáži Stanislavy Raupachové, z větší části věnované osudu novodobých trosečníků a jejich plavidla, byl dán prostor mšenskému evangelickému faráři Michalu Šimkovi ke stručnému popsání původu. Augustina Heřmana. Celou reportáž, vysílanou 12.11.2012, je možno si přehrát po rozkliknutí odkazu:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1142743803-reporterict/212452801240045/video/>

xxxxxxx

Evangelický sbor ve Mšeně se připojí k celostátní akci Noc kostelů. Uskuteční se v pátek 24. května 2013.

xxxxxxx

Tipy na zajímavou četbu

Milé sestry, vážení bratři,
ráda bych vás upozornila na knihu, která vyšla na konci října minulého roku. Jmenuje se „Jako bychom dnes zemřít měli“, napsal ji publicista Miloš Doležal a pojednává o knězi Josefu Toufarovi, kterého v roce 1950 umučila StB. (Před časem na stránkách Sborových listů o této tragické události náš farář, bratr Michal Šimek, již psal, nyní si v elektronické verzi budete moci přečíst přímo rozhovor s Milošem Doležalem). Miloš Doležal o důvodech, které ho přiměly k napsání Toufarova životopisu, uvedl: „Josef Toufar patřil mezi vzpřímené duše, jaké Prozřetelnost uchovává pro přímočarý muka. ...Mojí pohnutkou k sepsání knihy nebylo nějaké duchařské odhalení důvodu pohybu číhošťského kříže, ale naléhavá touha pochopit, kdo Josef Toufar byl a proč se to stalo zrovna jemu. Byla to náhoda, nebo byl nějak předurčen?“

Publikace je opatřena množstvím fotografií.

Miloš Doležal: Jako bychom dnes zemřít měli, Nová tiskárna Pelhřimov, 2012

Protože je jaro již za rohem a ti zdatnější z nás už leští svá kola, mám pro vás ještě jeden tip. Nedávno jsem dočetla půvabnou knížku, kterou napsal britský novinář Robert Penn. Knihu nazval „Záleží jen na kole“. R. Penn je náruživý cyklista, který na svém kole objel celý svět. Kniha je napsána s příslovečným anglickým humorem a líčí nejen chvíle strávené na kole. Pojednává též o historii jízdního kola a o lidech, kteří se na jeho vývoji podíleli.

Robert Penn: Záleží jen na kole, nakl. Dokořán, Praha 2012

A pokud opravdu vyrazíte, můžete si vybrat vhodnou trasu třeba z knihy „Cyklovýlety po Česku“. Titul představuje 45 výletů do zajímavých koutů naší vlasti, které vedou krásnou přírodou, kolem historických či technických památek. Základní trasy jsou doplněny mapkami okruhů a fotografiemi.

Martin Leschinger: Cyklovýlety po Česku, Flétna 2010

Alena Maštálková

